

Prof. dr hab. Zdzisław Ilczuk (1929–2011)

Zdzisław Ilczuk – Wspomnienie

W dniu 10 września 2011 roku zmarł Prof. dr hab. Zdzisław Ilczuk, emerytowany profesor zwyczajny i wieloletni kierownik Zakładu Mikrobiologii Przemysłowej UMCS. W latach 1982–1990 redaktor naczelny czasopisma *Postępy Mikrobiologii*.

Profesor Zdzisław Ilczuk urodził się 23 marca 1929 r. w Zagożdżoniu (od 1932 r. Pionki) w rodzinie robotniczej. Wykształcenie podstawowe Profesor zdobywał w latach 1936–1943 w Pionkach (do wybuchu wojny w 1939 r.) i w Chełmie. W okresie okupacji pracował przez jakiś czas fizycznie w lokomotywni w Chełmie. W mieście tym ukończył też Gimnazjum im. Stefana Czarnieckiego uzyskując w roku 1947 tzw. „małą maturę”. Świadectwo dojrzałości Liceum Ogólnokształcącego (typu przyrodniczego) w Pionkach uzyskał w 1949 roku. W 1950 roku rozpoczął studia biologiczne pierwszego stopnia na Wydziale Matematyczno-Przyrodniczym Uniwersytetu Warszawskiego, które ukończył w roku 1953. Drugi stopień tych studiów ukończył na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie uzyskaniem magisterium z zakresu mikrobiologii w 1955 roku.

Całą swoją 45-letnią pracę zawodową Profesor związał z Wydziałem Biologii i Nauk o Ziemi UMCS, rozpoczynając ją już rok przed ukończeniem studiów na stanowisku młodszego asystenta, a od 1955 r. pracował na stanowisku asystenta. W latach 1954–1962 był

zatrudniony w Katedrze Mikrobiologii Ogólnej, później w Katedrze Mikrobiologii Szczegółowej (lata 1962–1970), Zakładzie Mikrobiologii Stosowanej (lata 1970–1995), a od 1995 roku w Zakładzie Mikrobiologii Przemysłowej, z którym był związany do czasu odejścia na emeryturę w 1999 roku. Na Wydziale BiNoZ przeszedł również wszystkie kolejne szczeble kariery zawodowej i naukowej do osiągnięcia w 1988 roku tytułu profesora zwyczajnego.

Praca magisterska Zdzisława Ilczuka dotyczyła zakażeń bakteryjnych zacierów fermentacji acetonowo-butanolowej, a jego dysertacja doktorska obejmowała badania nad mikrobiologiczną syntezą kwasu cytrynowego prowadzoną przez różne szczepy *Aspergillus niger*. Obie prace wykonał pod kierunkiem swojego nauczyciela i mistrza Prof. Stanisława Bujaka. Stopień doktora habilitowanego Profesor uzyskał na podstawie rozprawy dotyczącej genetyki szczepów *Aspergillus niger* wytwarzających kwas cytrynowy.

Zainteresowania naukowe Prof. Ilczuka dotyczyły opracowania metod i poznania mechanizmów prowadzących do wydajnej syntezy przez drobnoustroje enzymów, kwasów spożywczych i innych bioproduktów ważnych dla różnych sektorów gospodarki. Stosowane w tych badaniach techniki mutagenizacji wielostopniowej i wykorzystanie cyklu paraseksualnego do celów hybrydyzacji różnych szczepów grzyba *Aspergillus niger* przyniosły – obok wyników zawierających pewne elementy poznawcze, także określone korzyści praktyczne, dzięki możliwości uzyskiwania tym sposobem rekombinantów somatycznych (także pod postacią heterokarionów i diploidów) o nowych właściwościach kwasotwórczych lub o zwiększonej aktywności pektynolitycznej i glukoamylazowej. Wśród bardziej znaczących wyników, jakie zostały w tym względzie osiągnięte, można wymienić pozyskanie udoskonalonego mutantu *A. niger* o aktywności poligalakturonazy zwiększonej pięciokrotnie, w porównaniu ze szczepami produkcyjnymi. Kultura ta przez wiele lat stosowana była w jedynej krajowej wytwórni preparatów enzymatycznych w Jaśle. Również sposoby grzybowej syntezy preparatów glukoamylazy i oksydazy glukozy opracowane zostały technologicznie i chronione patentami. Z tego zakresu Profesor opublikował wiele oryginalnych prac doświadczalnych, które stanowią ważny wkład do rozwoju nauki. Łączny dorobek naukowy Prof. Ilczuka obejmuje ponad 170 pozycji, w tym 71 rozpraw naukowych opublikowanych w czasopismach o zasięgu krajowym i międzynarodowym. Jest również współautorem trzech patentów krajowych.

Profesor Ilczuk był również popularyzatorem wiedzy z zakresu mikrobiologii, biotechnologii i egzobiologii, czego efektem są: dwie książki (*Na tropach życia pozaziemskiego*, *Niewidzialni sojusznicy człowieka*), liczne artykuły opublikowane w prasie codziennej i periodykach popularnonaukowych, oraz wywiady i udział w popularnonaukowych audycjach radiowych i telewizyjnych. Do tej sfery zainteresowań można też zaliczyć wieloletnią współpracę Prof. Ilczuka z czasopismem *Przemysł Spożywczy*, na którego łamach opublikował łącznie 781 doniesień na temat nowości z zakresu mikrobiologii przemysłowej i biotechnologii.

Do niewątpliwych zasług Prof. Ilczuka było zorganizowanie w 1972 roku Pracowni Mikrobiologii Technicznej w obrębie Zakładu Mikrobiologii Stosowanej, której był nieformalnym kierownikiem do 1987 roku. Pracownia ta została później (1995 r.) przekształcona w Zakład Mikrobiologii Przemysłowej, którego kierownictwo objął Prof. Ilczuk.

Profesor pełnił również ważne funkcje w macierzystej Uczelni oraz działał społecznie zarówno w środowisku lubelskim jak i ogólnokrajowym. Był kierownikiem Zakładu Mikrobiologii Stosowanej (1987–1995) i Zakładu Mikrobiologii Przemysłowej (1995–1999), prodziekanem wydziału Biologii i Nauk o Ziemi (1973–1978), prorektorem ds. dydaktyki i wychowania UMCS (1978–1981), dyrektorem Instytutu Mikrobiologii (1987–1991) oraz członkiem wielu komisji senackich. W latach 1982–1990 był redaktorem naczelnym *Postępów Mikrobiologii*, a przez okres ponad 35 lat współpracował ściśle z miesięcznikiem Naczelnej Organizacji Technicznej *Przemysł Spożywczy*. W latach 1973–1994 pełnił funkcję wiceprezesa Klubu Oficerów Rezerwy im. gen. Franciszka Kleeberga przy UMCS. Był członkiem wielu towarzystw i organizacji naukowych, w tym m.in. Polskiego Towarzystwa Mikrobiologów, Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Komisji Mikrobiologii Przemysłowej i Komisji Biotechnologii Komitetu Mikrobiologii PAN, Komitetu Mikrobiologii PAN (trzy kadencje), Komisji Biotechnologii Rolnej Komitetu Technologii i Chemii Żywności PAN, Komitetu Technologii i Chemii Żywności PAN, Rady Naukowej Instytutu Przemysłu Fermentacyjnego (od 1988 r. Instytutu Biotechnologii Przemysłu Rolno-Spożywczego), Fellowship of International Research into Science and Technology (Anglia). Za działalność naukowo-dydaktyczną i organizacyjno-społeczną został wyróżniony licznymi nagrodami i odznaczeniami państwowymi i resortowymi, w tym: wielokrotnie nagrodami Rektora UMCS, Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski, Złotym Krzyżem Zasługi, Medalem Komisji Edukacji Narodowej, srebrnym i brązowym Medalem Zasługi dla Obronności Kraju, złotą odznaką Zasłużonego Działacza Ligii Obrony Kraju, odznaką Zasłużonego Działacza Klubu Oficerów Rezerwy, złotą odznaką Zasłużonego Pracownika Przemysłu

Spożywczego i Skupu oraz srebrną honorową odznaką Zasłużony dla Lublina.

Wśród zasług Prof. Ilczuka dotyczących działalności dydaktycznej należy w pierwszym rzędzie wymienić priorytetowe na wydziale BiNoZ autorstwo programów wykładu i ćwiczeń z mikrobiologii przemysłowej. W ciągu 45 lat swojej pracy zawodowej Profesor wykształcił liczne grono absolwentów mikrobiologii i biotechnologii. Dorobek Prof. Ilczuka w procesie kształcenia kadry naukowej obejmuje promotorstwo 2 doktoratów oraz udział (w charakterze recenzenta) w 7 przewodach doktorskich (z tego w jednym na tytuł dr h.c.), 7 habilitacyjnych i 2 na tytuły profesorskie. Z grona współpracowników profesora 2 osoby uzyskały tytuł profesora nauk biologicznych.

Profesor Ilczuk został pochowany 14 września 2011 r. na cmentarzu w Głusku. Pozostawił żonę Irenę, dwie córki Adelę i Jadwigę oraz wnuczkę Kaję.

Zegnając Profesora mogliśmy śmiało powiedzieć nad trumną te słowa:

„Był Pan dla nas wzorem nauczyciela akademickiego oraz przewodnikiem po trudnej drodze zdobywania stopni i tytułów naukowych. Dziękujemy za liczne dyskusje naukowe, inspiracje do podejmowania trudnych wyzwań, szczegółowe korekty prac naukowych i ich krytyczny osąd, cierpliwość, cenne rady i wskazówki. Miał Pan liczne grono serdecznych przyjaciół, którzy pogrążeni w żalu i smutku Pana żegnają. Żałujemy, że po przejściu na emeryturę nie mogliśmy się z Panem często spotykać z powodu ciężkich chorób i cierpień, których Pan doświadczał”.

Odszedł od nas człowiek o wysokiej kulturze osobistej, przyrodnik-humanista, świetnie władający językiem ojczystym, skromny i życzliwy ludziom. Cieszył się szacunkiem i sympatią studentów oraz pracowników i pozostanie na zawsze w naszej pamięci jako mistrz i nauczyciel.

Jan Fiedurek, Janusz Szczodrak

Ze smutkiem przyjęliśmy wiadomość o śmierci Pana Profesora Zbigniewa Ilczuka. śp. Profesor od lat związany był z Postępami Mikrobiologii pełnił w nich funkcje stałego Recenzenta oraz w latach 1982–1990 Redaktora Naczelnego. Okres kierowania pismem był szczególnie trudny dla działalności wydawnictw w Polsce. Nakładały się wtedy na siebie zarówno kłopoty finansowe jak i materiałowe wydawanych w kraju periodyków. Prócz tego młodzi autorzy odczuwali dotkliwie izolację polskiej nauki od ogólnoświatowego nurtu (dostępność do czasopism zagranicznych, znaczne ograniczenie kontaktów). Zasługą śp. Zbigniewa Ilczuka było przeprowadzenie Postępów Mikrobiologii przez ten bardzo trudny dla Polski okres, za co jesteśmy Mu szczególnie wdzięczni.

Redakcja Postępów Mikrobiologii